

K R O N I K A

Archeologia Polski, t. XXIV : 1980, z. 1
PL ISSN 0003-8180ARCHEOLOGIA NA X KONGRESIE MIĘDZYNARODOWEJ ASOCJACJI
DLA BADAŃ CZWARTORZĘDU (INQUA) W BIRMINGHAM
(16-24 SIERPNIĄ 1977)

Kongresy INQUA, zwoływane co cztery lata, przynoszą bardzo cenny dla prehistorii plejstocenu i wczesnego holocenu systematyczny przegląd najważniejszych dokonań w zakresie badań nad zmiennością środowiska człowieka w okresie ostatniego miliona lat, a często też i w czasach wcześniejszych, sięgających granicy pliocenu i plejstocenu. Obok tej problematyki dotyczącej chronologii i przemian środowiska na każdym kongresie INQUA jest też reprezentowana problematyka *sensu stricto* archeologiczna i paleoantropologiczna, tym razem ujęta w ramach grupy V — Man and Quaternary, z dwoma sekcjami: paleoantropologiczną i archeologiczną (obejmującą problematykę czasów poprzedzających V tysiąclecie p.n.e.).

Niewątpliwie najciekawszym akcentem w zakresie tej problematyki były próby kompleksowej rekonstrukcji warunków paleoekologicznych, traktowanej jako tło dla rozwoju osadnictwa w wybranych mikroregionach. Przykładem takiej rekonstrukcji może być próba podjęta przez K. Butzera w referacie *Holocene Geomorphology of the Lower Illinois Valley — a spatio-temporal context for the Koster archaic site*. Autor omówił najpierw efekt późnoplejstocenijskiej deglacjacji dla ukształtowania omawianego odcinka doliny Illinois, a następnie wczesno-holocenijskie zmiany hydrograficzne, związane z początkiem zasiedlenia stanowiska Koster (ok. 7500 lat p.n.e.), zmiany w modelacji stoków w okresie 9000-5000 lat p.n.e. będące wynikiem sukcesywnych przemian szaty roślinnej, a także wpływ tych ostatnich na procesy pedologiczne. W referacie autor często odwoływał się do obserwacji współczesnych procesów geomorfologicznych oraz do historycznych obserwacji dotyczących roli czynników antropogenicznych.

Innym przykładem takiej rekonstrukcji mikroregionalnej, choć znacznie mniej zaawansowanej i zawierającej raczej program niż wyniki badań, był referat W. J. Mayer-Oakesa na temat projektu „Canyon Lakes”, dotyczący przemian osadnictwa na tle paleoekologii w jednym z najważniejszych regionów dla paleoindiańskich kultur Ameryki Północnej — wschodniego Llano Estacado. Program ten powinien przynieść wyjaśnienie wielu faktów dotyczących ewolucji kultur Llano-Plano w późnym plejstocenie i wczesnym holocenie Nowego Świata.

Obok studiów mikroregionalnych pokazano rekonstrukcje przemian środowiska w szerszej skali terytorialnej. Niewątpliwie najciekawszy był tutaj referat V. Haynesa na temat czwartorzędowych jezior Pustyni Zachodniej na terenie Egiptu i Libii. Autor, opierając się głównie na wynikach polsko-amerykańskich badań w oazach Pustyni Zachodniej (Bir Sahara, Bir Tarfawi, Dakhla, a częściowo też Kharga), przeciwstawia okresy występowania osadnictwa w sąsiedztwie kopalnych jezior i źródeł (późnoaszelskie, mustero-aterijskie i epipaleolityczne) okresom całkowitego zaniku osadnictwa, które przedzielają te fazy (tj. pomiędzy późnoaszelską i mustero-aterijską oraz pomiędzy mustero-aterijską i epipaleolityczną). Wskazuje to na brak okresów pluwialnych podczas minimów klimatycznych ostatniego (würmskiego) zlodowacenia. Oba pleniglacjały tego zlodowacenia zaznaczyły się w północnej Afryce klimatem szczególnie suchym.

Interesujący materiał do rekonstrukcji klimatu wschodniej części basenu Morza Śródziemnego w późnym plejstocenie i wczesnym holocenie przyniósł referat W. Farranda, poświęcony wynikom badań sedimentologicznych znanego stanowiska paleolitycznego w grocie Frankchti w Grecji. Do interesujących faktów zaliczyć należy wykrycie przewodniego horyzontu popiołu wulkanicznego w poziomie datowanym na ok. 24 000 lat temu, co dobrze koreluje się z warstwami popiołu w wierceniach na dnie Morza Śródziemnego. Drugim ciekawym rezultatem jest stwierdzenie zmiany typu sedimentacji w poziomach datowanych na ok. 10 000 lat temu, odpowiadających też przypuszczalnym zmianom w typie inwentarzy kamiennych.

Drugim interesującym problemem przedstawionym na obradach grupy V była pozycja przemysłów dolnopaleolitycznych o technice lewaluaskiej. Podstawowe znaczenie ma tutaj odkrycie nowego stanowiska w Biache-St.Vaast (Pas de Calais, Francja), gdzie wystąpił przemysł o silnie rozwiniętej technice lewaluaskiej bez pięściaków. Przemysł ten datowano na jeden z interstadiałów Rissu, określony mianem „interstadiału Biache”. Towarzyszyły mu szczątki kostne *Homo erectus*. Odkrycie to stawia znów na porządku dziennym problem istnienia przedeemskich przemysłów pięściakowych o technice lewaluaskiej, co zdaje się też być potwierdzone nowymi znaleziskami z terenu RFN, a być może też z Polski (Piekary IIa). Nie jest więc wykluczone, że trzeba będzie powrócić do dawnej tezy Breuila, dotyczącej wczesnej pozycji „lewaluazjenu”.

Pewnym dodatkowym argumentem będzie też w tej sprawie szereg prób zmiany chronologii przemysłów aszelskich. Wymienimy w związku z tym referat R. N. Hubbarda, w którym przedstawiono próbę rewizji chronologii sekwencji ze Swanscombe, w tym sensie aby „Upper Loam” wiązać nie z okresem Rissu, lecz z interglacjałem Ipswich, natomiast „Lower loam and gravel” z interglacjałem Hoxne. Ta dyskusyjna w swej istocie próba nie spowodowała głosów przeciwnych. Innym ciekawym faktem była próba datowania na interglacjał kromerski serii pięściaków typologicznie aszelskich, występujących na wysokich terasach doliny Nahr el Kebir w Syrii (referat L. Copeland i F. Hoursa).

Z innych zasługujących na uwagę odkryć dotyczących zespołów z rozwiniętą techniką i typologią lewaluaską należy wymienić te, które zostały dokonane w Górnym Egipcie przez P. M. Vermeerscha. Zbadał on w okolicach Beit Allam pierwsze bogate zespoły lewaluako-mustierskie na tym terenie, zalegające *in situ* w relacji z sedimentami dawnego Nilu. Są one niewątpliwie późniejsze od formacji Dendara/Quena, natomiast ich dokładna pozycja chronologiczna jest nadal trudna do określenia.

Z innych bardziej interesujących odkryć wymienić należy znalezisko szczątków kostnych *Homo erectus* w Atapuerca w Hiszpanii (referat E. Aguirre i M. A. de Lumley), niestety w niezbyt pewnym kontekście stratygraficznym. Zastrzeżenia te nie dotyczą innego sensacyjnego odkrycia o podstawowym znaczeniu dla archeologii Nowego Świata. Jest to pierwsze odkrycie *in situ* szczątków mastodonta z fragmentem ostrza typu El Jobo w Taima Taima (Wenezuela), datowanych na okres pomiędzy 14 000-14 800 lat temu (referat R. Bryana i J. Cruxenta).

Osobna grupa referatów dotyczyła zagadnień metodologicznych. Wymienimy przede wszystkim ciekawy referat H. Koike, która na podstawie warstw przyrostu niektórych małży morskich, występujących w japońskich kjökkenmeddingach próbuje określić pory roku, w których następowało gromadzenie tego typu śmietnisk. Wynikają z tego ciekawe wnioski dotyczące badań nad trybem życia i sezonowymi ruchami grup ludności zajmujących się zbieractwem małży w strefie litoralnej.

Odrębny referat był poświęcony znaczeniu metody torowo-uranowej dla datowania osadów górnoplejstocenijskich. Po okresie poważnej krytyki tej metody, jaką wywołało jej zastosowanie przez A. G. Czerdyncewa, wraca ona ponownie do archeologii, jednak wyłącznie w zastosowaniu do trawertynów i podobnych osadów.

Podane przez H. Schwarcza wyniki dotyczyły m.in. stanowisk datowanych na czasy poprzedzające ostatni interglacjał (np. Vértesszöllös — ponad 400 000 lat) lub interglacjał eemski (np. Tata, Petralona, Zutyeh, Um Katafa, Aquev — datowane, z wyjątkiem Petralony, na okres 120-90 000 lat temu). Pewne zaniepokojenie budzi bardzo wczesna data dla trawertynów z Ehringsdorfu (ok. 200 000 lat).

Trzeci referat w tej grupie był próbą zastosowania komparatywnego modelu etnologicznego do rekonstrukcji wędrówek sezonowych i zmian w kulturze łowców karibu w północnej Kanadzie. Jednym z podstawowych warunków zastosowania tego modelu jest jednak ciągłość rozwoju kulturowego, jaką obserwujemy od kultury pre-Dorset, poprzez Dorset, aż do subfossylnych kultur eskimoskich.

W czasie kongresu INQUA odbyło się też posiedzenie Komisji Paleoeologii Człowieka Kopalnego, stale działającej przy organizacji badań czwartorzędu. Na następny okres ponownie zostali wybrani do kierownictwa tej komisji H. de Lumley, H. J. Müller-Beck oraz I. K. Iwanowa. Powołano jednocześnie specjalny projekt badawczy, afiliowany przy INQUA pod nazwą „Upper Palaeolithic Dating Project”. Celem tej inicjatywy jest pokrycie możliwie gęstą siecią datowań radiowęglowych i termoluminescencyjnych słabo jeszcze poznanych okresów i regionów. W skład komitetu weszli przedstawiciele 10 laboratoriów radiowęglowych oraz zespół złożony z archeologów (Ch. Mac Burney, J. Hahn, A. Broglio, J. K. Kozłowski, A. Wieliczko — pod kierunkiem H. de Lumley). Jako pierwsze dwa tematy na najbliższy okres wyłoniono: 1 — okres przejściowy od środkowego do górnego paleolitu, 2 — początek II Pleniglacjału ostatniego zlodowacenia. W najbliższym czasie zostaną wytypowane sekwencje stratygraficzne zawierające warstwy z wymienionych dwu okresów dla szczegółowego datowania.

Następny kongres INQUA odbędzie się w Moskwie. Problematyka archeologiczna figurowała na jednym z czołowych miejsc w zaproszeniu przedstawionym przez badaczy radzieckich.

Janusz K. Kozłowski

P. II, 84

McC. 277/80/P

z dn. 7. VIII. 80r.